

II wojna światowa
w arkuszach maturalnych z lat 2012-2019.
Wybrane ćwiczenia

Maturzysto, poświęć z IPN w Łodzi!

Ćwiczenie I.

W tabeli zamieszczono fragmenty wspomnień będących komentarzem do wydarzeń z okresu II wojny światowej. Rozpoznaj je i wpisz w odpowiednie rubryki tabeli. Wybierz wydarzenia spośród podanych.

powstanie Rządu RP na emigracji, atak niemiecki na Danię i Norwegię, kapitulacja Francji, bitwa o Anglię, powstanie w getcie warszawskim, lądowanie aliantów w Normandii, powstanie warszawskie

Fragmenty wspomnień	Wydarzenia
<p>Wpadł do przychodni rewiru [...] lekarz naczelny, dr Treite, wołając głośno, że inwazja się rozpoczęła. W pięć minut później wiedział cały obóz. W ciągu następnych tygodni i miesięcy [...] Francuzki, Belgijki i Holenderki, jedno po drugim doczekały się uwolnienia swoich krajów spod okupacji niemieckiej.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: lądowanie aliantów w Normandii</p> <p>Komentarz IPN: realizując ustalenia tzw. Wielkiej Trójki, czyli przywódców Wielkiej Brytanii, USA i ZSRS o otwarciu drugiego, zachodniego frontu walki z Niemcami w Europie zachodnie wojska alianckie przystąpiły 6 czerwca 1944 r. do desantu morskiego i powietrznego w Normandii (północna Francja pod okupacją niemiecką). W ciągu 11 miesięcy podążając w kierunku Berlina, armie zachodnich aliantów wyzwoliły spod okupacji niemieckiej Francję, Holandię, Belgię oraz zajęły większą część Niemiec.</p>
<p>Bito w Krakowie we wszystkie dzwony, górował głos Zygmunta. [...] Działo się to na specjalny rozkaz wyższych władz niemieckich. Krakowianie w gorący dzień czerwcowy zamykali okna i zatykali uszy, żeby dzwonu nie słyszeć. [...] W BBC przemawiał Churchill. [...] „nie zapomnimy o rycerskim narodzie francuskim.”</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: kapitulacja Francji</p> <p>Komentarz IPN: 3 września 1939 r. Francja, realizując zobowiązania sojusznicze z Polską, wypowiedziała wojnę Rzeszy niemieckiej. Przez kolejne miesiące dochodziło do sporadycznych walk (tzw. dziwna wojna). W maju 1940 r., po wcześniejszym zajęciu Danii i Norwegii, wojska niemieckie przystąpiły do inwazji na Francję. Chcąc obejść silne fortyfikacje francuskie na granicy z Niemcami (Linia Maginota) atak nastąpił od strony zajętych uprzednio przez Niemcy Belgii, Holandii i Luksemburga. Po 6 tygodniach walk Francja skapitulowała 22 czerwca 1940 r.</p>

<p>Bitwa nad [wyspą] rozgorzała. Cały naród polski łączył się w duchu ze wszystkimi lotnikami [...]. Pamiętam 15 sierpnia mszę, którą w kościele Mariackim odprawił książe metropolita Sapieha. Wszyscy zrozumieliśmy: w rocznicę cudu nad Wisłą arcypasterz modli się o cud nad Tamizą.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: bitwa o Anglię</p> <p>Komentarz IPN: 8 sierpnia 1940 r. Niemcy rozpoczęli powietrzną inwazję na Wielką Brytanię, która miała być wstępem do późniejszego ataku morskiego na wyspy. Walki powietrzne, w których udział po stronie brytyjskiej brali m.in. polscy lotnicy, trwały do 31 października 1940 r. Zakończyły się porażką strony niemieckiej.</p>
<p>W małych grupach kręcili się po ulicach [Lwowa] żołnierze Armii Czerwonej. [...] Wiedzieliśmy [...], że Warszawa broni się dalej, zazdrościliśmy jej bez granic. Później dowiedzieliśmy się, że [...] „Bóg powierzył honor Polaków” generałowi Sikorskiemu.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: powstanie Rządu RP na emigracji</p> <p>Komentarz IPN: internowany na terenie Rumunii prezydent RP Ignacy Mościcki, dla zachowania ciągłości władz polskich, przekazał swój urząd Władysławowi Raczkiewiczowi. Nowy prezydent, przebywający we Francji, powołał na stanowisko premiera gen. Władysława Sikorskiego. Nowy rząd RP zapowiedział kontynuację walki z Niemcami przy boku Francji i Wielkiej Brytanii. Pierwotnie siedzibą władz polskich był Paryż, następnie Angers, a po kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r. Londyn. Niezwłocznie przystąpiono również do organizowania armii polskiej (Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie). Zob. Ćwiczenie II.</p>
<p>Przyjechała Wola* [...]; pytałyśmy o to, co dzieje się w Warszawie, otrzymałyśmy odpowiedź jedną jedyną: „Warszawy nie ma”. [...] „Warszawa się pali, cała w ogniu, [...] to już nie jest miasto, to są gruzy.” [...] Aż do połowy września dniami i nocami tłoczyły się transporty z Warszawy.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: powstanie warszawskie</p> <p>Komentarz IPN: W ramach prowadzonej przez Polskie Państwo Podziemne akcji „Burza” (otwarta walka zbrojna z Niemcami cofającymi się przed Armią Czerwoną) 1 sierpnia 1944 r. Armia Krajowa rozpoczęła powstanie w Warszawie. Trwało 63 dni, zakończyło się kapitulacją powstańców. Zob. komentarz do Ćwiczenia VI.</p>

*Wola – jedna z dzielnic Warszawy.

[w:] K. Lanckorońska, *Wspomnienia wojenne*, Kraków 2002, s. 17–18, 65, 69, 293, 296.

Ćwiczenie II.

Na podstawie fragment listu skierowanego do przebywającego we Francji polskiego polityka i generała oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

8 października 1939 r.

Cała odpowiedzialność przed narodem za powodzenie naszych wysiłków spoczywa wyłącznie na Panu, Generale. Nie może ani na chwilę Pan Generał zapomnieć, że ani Pan Prezydent Rzeczypospolitej, ani reszta członków rządu [...] nie uosabiają, ani wobec naszych sprzymierzeńców, ani wobec kraju, tych wielkich nadziei, jakie pokładamy w Panu, Drogi Generale.

Ignacy Jan Paderewski

M. M. Drozdowski, *Ignacy Jan Paderewski. Zarys biografii politycznej*, Warszawa 1981, s. 238.

A. Rozpoznaj osobę, do której napisano zacytowany list.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Władysław Sikorski

B. Spośród podanych funkcji wybierz i podkreśl dwie, które pełnił w czasie II wojny światowej adresat zacytowanego listu.

- a. Premier Rządu RP na Uchodźstwie.
- b. Przewodniczący Rady Narodowej RP na Uchodźstwie.
- c. Delegat Rządu RP na Kraj.
- d. Naczelnny Wódz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.
- e. Dowódca Służby Zwycięstwu Polski.

Odpowiedź pochodząca z CKE: a, d. **Zob. komentarz do Ćwiczenia I „powstanie Rządu RP na emigracji”.**

C. Wymień dwa państwa, które autor listu napisanego w październiku 1939 r. określa mianem sprzymierzeńców Polski.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Wielka Brytania i Francja

Ćwiczenie III.

Na podstawie źródeł wykonaj polecenia.

Źródło 1. Wiersz Feliksa Konarskiego z 1965 r.

Tej nocy zgładzono Wolność
W [...] lesie...
Zdradzieckim strzałem w czaszkę
Pokwitowano Wrzesień.

[...]
W podartym jenieckim płaszczu
Martwą do rowu zepchnięto
I zasypano ziemią
Krwcią na wskroś przesiąkniętą.

[...]
Zgładzono sprawiedliwość,
Prawdę i wolność zgładzono
Zdradziecko w smoleńskim lesie
Pod obcej nocy osłoną.

Dziś jeno ptaki smutku
W lesie zawodzą żałośnie, [...]
Jakby wypatrywały
Wśród leśnego poszycia
Śladów jenieckiej śmierci,
Oznak byłego życia.

Czy spod dębowych liści
Albo sosnowych igiełek
Nie błysnie szlif oficerski
Lub zardzewiały orzełek,

Strzęp zielonego munduru,
Kartka z notesu wydarta
Albo baretka¹ spłowiała,
Pleśnią [...] przeżarta.

I tylko pamięć została
Po tej [...] nocy...
Pamięć nie dała się zgładzić,
Nie chciała ulec przemocy

I woła o sprawiedliwość
I prawdę po świecie niesie –
Prawdę o jeńców tysiącach
Zgładzonych w [...] lesie.

Teki edukacyjne IPN. Materiały dla ucznia, Warszawa–Kraków 2010, s. 90.

¹ Baretka – wąski pasek, barwy przewidzianej dla danego orderu, noszony na mundurze zamiast odznaki.

Źródło 2. Tablica pamiątkowa umieszczona przez władze ZSRS w miejscu pochówku ofiar zbrodni, fotografia z 1976 r.

Napis na tablicy umieszczono w dwóch językach – rosyjskim i polskim:

Ś. P. TU SĄ POGRZEBANI NIEWOLNICZY OFICEROWIE WOJSKA POLSKIEGO W STRASZYCH MĘCZENIACH ZAMORDOWANYCH PRZEZ NIEMIECKO-FASZYSTKICH OKUPANTÓW JESIENIĄ 1941 ROKU¹

¹ Zachowano oryginalną pisownię.

„Biuletyn IPN” 2005, nr 5–6, s. 91.

A. Podaj nazwę miejscowości związanej ze zbrodnią, której dotyczy źródło 1.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Katyń

B. Podkreśl prawidłowe zakończenie zdania.

Zbrodnia, o której mowa w wierszu, została dokonana w roku

- a. agresji niemiecko-sowieckiej na Polskę.
- b. bitwy o Anglię.
- c. agresji niemieckiej na ZSRS.
- d. wybuchu Powstania Warszawskiego.

Odpowiedź pochodząca z CKE: b.

C. Na podstawie źródła 2. wyjaśnij, dlaczego poeta dopomina się w wierszu o sprawiedliwość i prawdę w przekazie o dokonanej zbrodni.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Władze radzieckie utrzymywały, że zbrodni katyńskiej dokonali Niemcy i podawały fałszywą datę tego wydarzenia – 1941 r.

Komentarz IPN: Po napaści ZSRS na Polskę 17 września 1939 r. w niewoli sowieckiej znalazło się ok. 18 tys. polskich oficerów wojska i policji. Większość z wojskowych stanowili przedstawiciele zawodów inteligenckich (lekarze, naukowcy, artyści, działacze polityczni, nauczyciele, urzędnicy). Rozmieszczono ich w trzech obozach: Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków (policjanci). 5 marca 1940 r. władze ZSRS podjęły decyzję o zamordowaniu prawie 15 tys. z nich oraz ponad 7 tys. polskich więźniów cywilnych. Ofiary rozstrzelano w lesie katyńskim w siedzibach NKWD w Charkowie i Kalininie oraz w Kijowie i Mińsku (kwiecień-maj 1940 r.).

W 1943 r. Niemcy postanowili wykorzystać propagandowo informację o zbrodni dla rozbitcia koalicji alianckiej. 13 kwietnia radio berlińskie nadało wiadomość o odkryciu masowych grobów polskich oficerów w Katyniu. Niezależne od siebie komisje eksperckie (w tym polska) przeprowadziły badania, jednoznacznie wskazujące na czas zbrodni – wiosną 1940 r. W tym okresie tereny te leżały w granicach ZSRS, który nie prowadził jeszcze wojny z Niemcami. Strona sowiecka w odpowiedzi oskarżyła o zbrodnię Niemców określając datę śmierci ofiar na jesień 1941 r. (czyli okres, gdy obszar ten znajdował się pod okupacją niemiecką). Taka interpretacja zbrodni obowiązywała w ZSRS do 1990 r. Ponieważ pierwsze informacje o rozstrzeleniu polskich oficerów przez NKWD dotyczyły grobów w lesie katyńskim, mord wszystkich polskich jeńców i więźniów wiosną 1940 r. na terenie ZSRS określa się jako **zbrodnia katyńska**.

Zob. Ćwiczenie IX i X.

Przeanalizuj!

Ćwiczenie IV.

Uzupełnij tabelę. Wpisz nazwy miejsc walk stoczonych przez żołnierzy polskich w II wojnie światowej oraz litery, którymi zaznaczono te miejsca na mapie.

Na podstawie: *Atlas historyczny Polski*, Warszawa-Wrocław 1987, s. 51.

Informacje	Miejsce walk	Litera, którą miejsce walk zaznaczono na mapie
<p>1. Bitwa była pierwszym starciem żołnierzy polskich z wrogiem po wojnie obronnej w 1939 r. Uczestniczyła w niej Samodzielna Brygada Strzelców Podhalańskich. Polacy osłaniali port przed niemieckimi atakami.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: Narwik</p> <p>Komentarz IPN: 9 kwietnia 1940 r. Niemcy rozpoczęli inwazję na Danię i Norwegię. Kluczowe znaczenie dla Niemców miał norweski port Narwik, przez który przebiegała trasa eksportu szwedzkich rud żelaza (głównie dla przemysłu zbrojeniowego). Dlatego na pomoc Norwegii przybyła ekspedycja wojsk angielskich, francuskich oraz polskich (Brygada Strzelców Podhalańskich), zakończona odbiciem portu z rąk niemieckich. 6 dni później, w obliczu klęski Francji, wojska alianckie opuściły Narwik.</p>	A
<p>2. Twierdzy położonej nad brzegiem morza broniła przez cztery miesiące Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich. Walkę utrudniały upały i niedostatek wody pitnej.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: Tobruk</p> <p>Komentarz IPN: We wrześniu 1940 r. Włochy przystąpiły do wojny z Wielką Brytanią, prowadząc ofensywę z terenu swojej kolonii w Libii na Egipt (niepodległe państwo w brytyjskiej strefie wpływów). Trzy miesiące później wojska brytyjskie wyparły Włochów z Egiptu i zajęły część Libii, w tym twierdzę Tobruk. Na pomoc włoskiemu sojusznikowi w lutym 1941 r. do Afryki Płn. przybyły wojska niemieckie. Kilkumiesięczne walki toczyły się m.in. o twierdzę Tobruk, której wraz z aliantami broniła polska Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich. Brytyjczykom udało się odeprzeć niemiecko-włoskie oblężenie twierdzy, ale po 2 miesiącach Tobruk i pozostałe tereny Libii zostały zdobyte przez Niemców i Włochów. Dopiero bitwa pod El-Alamein w Egipcie przyniosła trwałą przewagę aliantów w Afryce Północnej.</p>	D
<p>3. Bitwa była chrztem bojowym sformowanej w ZSRS I Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. Zwycięstwo w walce zostało okupione ogromnymi stratami wśród żołnierzy.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: Lenino</p> <p>Komentarz IPN: Wraz z zerwaniem stosunków dyplomatycznych z rządem RP w Londynie (1943 r.) ZSRS rozpoczął organizację przyszłego ośrodka władzy w powojennej Polsce (Związek Patriotów Polskich) oraz armii polskiej – złożonej z obywateli RP deportowanych do ZSRS po wrześniu 1939 r. – pod sowieckim dowództwem. Jej załóżnikiem była 1 Dywizja Piechoty im. T. Kościuszki, skierowana po raz pierwszy do walki z Niemcami 12 października 1943 r. pod Lenino. 1 DP poniosła duże straty i nie zdołała przełamać niemieckiej obrony. W sowieckiej polityce bitwa pod Lenino była wykorzystywana jako argument przeciwko Polskim Siłom Zbrojnym na Zachodzie podległym rządowi RP w Londynie, unikającym – zdaniem ZSRS – walki z Niemcami.</p>	B

Ćwiczenie V.

Na podstawie fragmentów dziennika oraz wiedzy własnej uzupełnij tabelę – wpisz miesiąc i rok opisanych wydarzeń z okresu II wojny światowej.

Nr	Fragment dziennika	Miesiąc i rok wydarzenia
1.	... nie wiesz? WYLĄDOWALI. Czekam na prąd, żeby móc włączyć radio. Dopiero koło 8-ej: „Jedenaście tysięcy samolotów, szybowce transportowe, spadochroniarze, cztery tysiące okrętów nie licząc barek”. Są, są... biją się w Normandii od Cherbourg aż po Deauville. A słowo ciałem się stało.	Odpowiedź pochodząca z CKE: czerwiec 1944 Komentarz IPN: 6 czerwca 1944 r. – lądowanie wojsk alianckich w Normandii – największa operacja desantowa podczas II wojny światowej. Zob. komentarz do Ćwiczenia I.
2.	Wieczorem w ustach gorzki smak zjadanych od pół godziny myśli. Już przedwczoraj, po okupowaniu („uwolnieniu”) Chełma, Rosjanie zagrali „Jeszcze Polska”. Dziś ogłosili zdobycie – przepraszam, „uwolnienie” – Lublina [...]. No i Związek Patriotów Polskich w Moskwie proklamował rząd londyński jako nielegalny, utworzył Komitet Wyzwolenia Narodowego.	Odpowiedź pochodząca z CKE: lipiec 1944 Komentarz IPN: 22 lipca 1944 r. – wydanie w Moskwie Manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Chcąc wzbudzić zaufanie społeczeństwa do nowego organu jako miejsce ogłoszenia odezwy podano Chełm Lubelski. 23 lipca moskiewskie radio przekazało informację o utworzeniu dzień wcześniej PKWN w Chełmie Lubelskim, na terenie wyzwolonym przez wojska radzieckie i o wydaniu Manifestu. W rzeczywistości marionetkowy organ władzy wykonawczej w RP powstał 21 lipca w Moskwie pod kontrolą Józefa Stalina, a kolejnego dnia upubliczniono tam Manifest. PKWN za jedyną legalnie uchwaloną i obowiązującą ustawę zasadniczą uznawał konstytucję marcową. Nawoływał do walki z Niemcami i współpracy z ZSRS. W skład PKWN weszli działacze Związku Patriotów Polskich i Krajowej Rady Narodowej. Na jego czele stanął Edward Osóbka-Morawski, przed wojną związany z Polską Partią Socjalistyczną, a od 1943 r. z Robotniczą Partią Polskich Socjalistów. Wiceprzewodniczącymi zostali Andrzej Witos i Wanda Wasilewska.

3.	<p>Marynarka francuska i angielska dokonały cudu zręczności. Wywiozły z Dunkierki całą Armię Flandrii – około 330 tysięcy żołnierzy. W czasie bezustannego ataku Niemców ze wszystkich stron ratowano tylko ludzi. Całe uzbrojenie dwudziestu dywizji zostało na piasku. Chyba jedna z najbardziej bohaterkich klęsk. Zaczynają nam robić konkurencję.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: maj-czerwiec 1940</p> <p>Komentarz IPN: maj-czerwiec 1940 r. – kampania francuska – niemiecka ofensywa na Francję, rozpoczęta 10 maja. Wówczas kończyła tzw. dziwną wojnę na froncie zachodnim, trwającą od wypowiedzenia wojny Rzeszy Niemieckiej przez Wielką Brytanię i Francję 3 września 1939 r. Dziwna wojna charakteryzowała się ograniczeniem działań wojennych przez aliantów, a wręcz bezczynnością, mimo przewagi nad niemieckimi siłami. W ten sposób ułatwiono Niemcom pokonanie wojsk polskich.</p> <p>Podczas kampanii francuskiej wobec skutecznej realizacji założeń Blitzkriegu (wojny błyskawicznej) przez Rzeszę Niemiecką, Francja skapitulowała 22 czerwca 1940 r.</p>
4.	<p>Wojna. [...] Dziś wielki komunikat niemiecki reasumujący wyniki tygodniowej walki. Poszli trochę naprzód i podają zupełnie niewiarygodne ilości zniszczonych samolotów i czołgów sowieckich. Przeszło 4000 samolotów i 2000 czołgów, ileś tam dział, karabinów maszynowych itd. Nikt nie chce brać tego poważnie, wszyscy są podniesieni na duchu [...].</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: czerwiec 1941</p> <p>Komentarz IPN: 22 czerwca 1941 r. – agresja Rzeszy Niemieckiej na ZSRS (plan Barbarossa). Operacja, której nazwa wywodziła się od przydomku cesarza Fryderyka I Barbarossa (XII w.), była największą niemiecką akcją podczas II wojny światowej. Początkowo strona niemiecka odnosiła zwycięstwa, ale w grudniu 1941 r. pod Moskwą poniosła klęskę.</p>

Ćwiczenie VI.

Na podstawie własnej wiedzy wykonaj polecenie. Uzupełnij tabelę – wpisz w odpowiednie miejsca kryptonimy akcji odpowiadające ich opisom.

	Opis	Kryptonim akcji
1.	Działania rozpoczęte w 1940 r., prowadzone przez okupantów hitlerowskich zarówno na terenach Generalnego Gubernatorstwa, jak i wcielonych do III Rzeszy, wymierzone przeciw polskiej inteligencji.	Odpowiedź pochodząca z CKE: Akcja AB Komentarz IPN: Akcja AB (niem. Außerordentliche Befriedungsaktion) – niemiecka akcja przeprowadzona wiosną i latem 1940 r. w Generalnym Gubernatorstwie. Miała na celu likwidację przede wszystkim polskich działaczy społeczno-politycznych i przedstawicieli elit intelektualnych, których uznawano za potencjalnych przywódców konspiracji niepodległościowej. Do masowych aresztowań doszło m.in. w Warszawie, Krakowie i Lublinie. W wyniku akcji AB, która stanowiła kontynuację <i>Intelligenzaktion</i> , zginęło ponad 3,5 tys. intelektualistów i działaczy.
2.	Działania zbrojne prowadzone w 1944 r. przez AK na tyłach wojsk niemieckich wycofujących się z ziem polskich pod naporem Armii Czerwonej.	Odpowiedź pochodząca z CKE: Akcja Burza Komentarz IPN: Koncepcję akcji przedstawił komendant główny Armii Krajowej, konspiracyjnych sił zbrojnych Polskiego Państwa Podziemnego, gen. Tadeusz Komorowski-Bór. Polegała na zajmowaniu terenów polskich przez oddziały Armii Krajowej podczas końcowej fazy okupacji niemieckiej, a następnie na skłonieniu ZSRS do uznania rządu na emigracji i wschodniej granicy II RP, ustalonej w traktacie ryskim. 4 stycznia 1944 r. Armia Czerwona wkroczyła na tereny należące przed wybuchem II wojny światowej do państwa polskiego. 15 stycznia 1944 r. na Wołyniu 27. Wołyńska Dywizja Piechoty AK wraz wojskami sowieckimi walczyła z Niemcami. Żołnierze AK wspólnie z Armią Czerwoną zdobyli w lipcu 1944 r. Wilno (operacja „Ostra Brama”). Kiedy polskie władze cywilne i oddziały AK ujawniły się, mimo wspólnych zwycięstw w walkach, Sowieci nie powstrzymywali się przed aresztowaniem, rozbieraniem i zsyłaniem do łagrów żołnierzy polskich.

		<p>Początkowo nie planowano starć z Niemcami na terenie dużych miast, ale w lipcu 1944 r. gen. Komorowski wydał rozkaz ich zajmowania, w tym również stolicy, by po jej wyzwoleniu, cywilne kierownictwo Polskiego Państwa Podziemnego mogło objąć władzę, co zaś miało zmusić ZSRS do uznania praw państwa polskiego.</p> <p>Zob. komentarz do Ćwiczenia I „powstanie warszawskie”.</p> <p>Akcję „Burza” zakończono 26 października 1944 r. decyzją gen. Leopolda Okulickiego, ostatniego komendanta głównego AK. Uczestniczyło w niej ponad 100 tys. żołnierzy.</p>
3.	<p>Działania zainicjowane w 1947 r. przez władze komunistyczne na południowo-wschodnich terenach Polski mające na celu polonizację mniejszości ukraińskiej oraz likwidację zaplecza dla zbrojnego podziemia.</p>	<p>Odpowiedź pochodząca z CKE: Akcja Wisła</p>

Na podstawie: *Encyklopedia szkolna. Historia*, Warszawa 1993, s. 24–26.

Ćwiczenie VII.

Wyjaśnij treść propagandową radzieckiego rysunku satyrycznego z 1941 r., interpretując co najmniej trzy elementy graficzne.

Tłumaczenie z języka rosyjskiego:
Rozgromimy i zniszczymy wroga bez litości!

Tłumaczenie tytułu dokumentu przedstawionego na rysunku:
Układ o nieagresji między ZSRR i Niemcami.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Na rysunku widoczny jest z prawej strony **żołnierz Armii Czerwonej**, siły zbrojnej ZSRS, o czym świadczy wizerunek gwiazdy na hełmie - symbolu tejże armii. Po lewej stronie widnieje karykatura **Adolfa Hitlera** (symbol swastyki, charakterystyczna fizjonomia), przywódcy ówczesnego państwa niemieckiego. Tytuł dokumentu zamieszczony na przedartym papierze odnosi się do tzw. **paktu Ribbentrop-Mołotow** zawartego 23 sierpnia 1939 r. Jego przedarcie to propagandowy symbol **zerwania tego układu**. Widoczna spadająca maska teatralna ma symbolizować **falszywą przyjaźń Rzeszy wobec ZSRS**.

Komentarz IPN: 23 sierpnia 1939 r. III Rzesza i ZSRS zawarły pakt o nieagresji (tzw. pakt Ribbentrop-Mołotow) z tajną częścią o podziale Rzeczypospolitej. 22 czerwca 1941 r., łamiąc postanowienia paktu, Niemcy rozpoczęły inwazję na ZSRS. Wojna na wschodzie była od początku wpisana w program nazistów, a zawarty w 1939 r. pakt miał zapewnić Niemcom neutralność ZSRS podczas ich działań zbrojnych w Europie Zachodniej.

Ćwiczenie VIII.

Fragment wiersza Romana Gilewskiego

Dzisiaj w Italii walczyacie,
A tak niedawno w Syberii
Wygraliście cudem los życia
Na tej sowieckiej loterii.

Chciano z was zrobić janczarów,
Walczących za Moskwę pod knutem;
Zamiast wolności sztandarów –
Kajdany nowe Wam kuto!

Dziś – wielkie w Italii zwycięstwo:
Polacy Cassino zdobyli!
Czcząc trud Wasz żołnierski i męstwo,
Świat czoła przed Wami chyli.

Jak ongiś, pod Somosierrą –
Dziś Piedimonte – Cassino...
Prawnuki Szwoleżerów!
Te czyny Wasze nie zginą! [...]

A pod dowództwem Andersa
Może wkroczycie do Wiednia!?
Kresowe dywizje znów pierwsze,
Jako wolności straż przednia.

Wolności widać już tęczę...
Prowadź, więc prowadź Sosnkowski!
Poprzez alpejskie przełęcze
Prosto z Italii do Polski.

Bitwa o Monte Cassino w poezji 1944–1969, oprac. A. K. Kunert, Łomianki 2014, s. 134–135.

A. Podaj rok podpisania i stosowaną w historiografii nazwę układu polsko-radzieckiego, do którego następstw nawiązuje autor w pierwszej zwrotce wiersza.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

1941 r.

Układ Sikorski-Majski

B. Na podstawie źródła i własnej wiedzy oceń prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	W utworze zostało wymienione nazwisko premiera rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie.	P	F
2.	Wspomniane w wierszu <i>wielkie w Italii zwycięstwo</i> miało miejsce przed lądowaniem aliantów w Normandii.	P	F
3.	Somosierra to miejscowość, gdzie w okresie wojen napoleońskich Polacy stoczyli zwycięską bitwę.	P	F

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1 – F, 2 – P, 3 – P

Zob. komentarz do Ćwiczenia IX.

Ćwiczenie IX.

Fragment wspomnień więźnia sowieckiego

Opuściłem Starobielsk w grupie 16 ludzi dopiero 12 maja. [...] [Z]apchano naszą partię do więźniarek [...] prawie bez okien z grubo zakratowanymi drzwiami. Odkrywaliśmy napisy polskie na ścianach: „wysadzali nas koło Smoleńska”. [...] Oczekiwaliśmy wszyscy najgorszego. [...] Zawieziono nas w okolice gęsto zalesioną znów do obozu. [...] „Pawliszczew Bor” – tak się nazywał ten obóz położony w głębi pięknych lasów. [...] Byliśmy z początku przekonani, że taki sam los jak nas spotkał wszystkich innych naszych kolegów, że zostali oni rozesłani do podobnych małych obozów, rozsypanych po całej Rosji. Bardzo prędko zaczęliśmy się zastanawiać nad ich losem, dlatego, że prawie w każdej kartce z kraju otrzymywaliśmy coraz bardziej niespokojne zapytania, co się dzieje z kolegami naszymi ze Starobielska, Kozielska i Ostaszkowa [...]. Kiedy [...] ogłoszono nam tworzenie Armii Polskiej w ZSRR, kiedy wszyscy zgłosiliśmy się do wojska, już podejrzewaliśmy, że los nasz jest w stosunku do reszty naszych kolegów uprzywilejowany.

J. Czapski, *Wspomnienia starobielskie*, Warszawa 1988, s. 22.

A. Podaj nazwę układu politycznego, który umożliwił formowanie armii wspomnianej przez Józefa Czapskiego.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Układ Sikorski-Majski

B. Wyjaśnij, jaki los spotkał tych z kolegów Józefa Czapskiego, którzy nie zostali przeniesieni do obozu o nazwie Pawliszczew Bor.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Jeńcy zostali wymordowani przez NKWD [na rozkaz Stalina] w Katyniu.

C. Podaj, w którym roku i kto ogłosił informację o losie, jaki spotkał zaginionych kolegów Józefa Czapskiego.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1943 rok, III Rzesza [Niemcy]

D. Wyjaśnij, jaki wpływ na stosunki polsko-radzieckie miało podanie do publicznej wiadomości informacji o losie zaginionych żołnierzy.

Odpowiedź pochodząca z CKE: ZSRR [Związek Radziecki/Sowiecki] zerwał stosunki dyplomatyczne z rządem polskim.

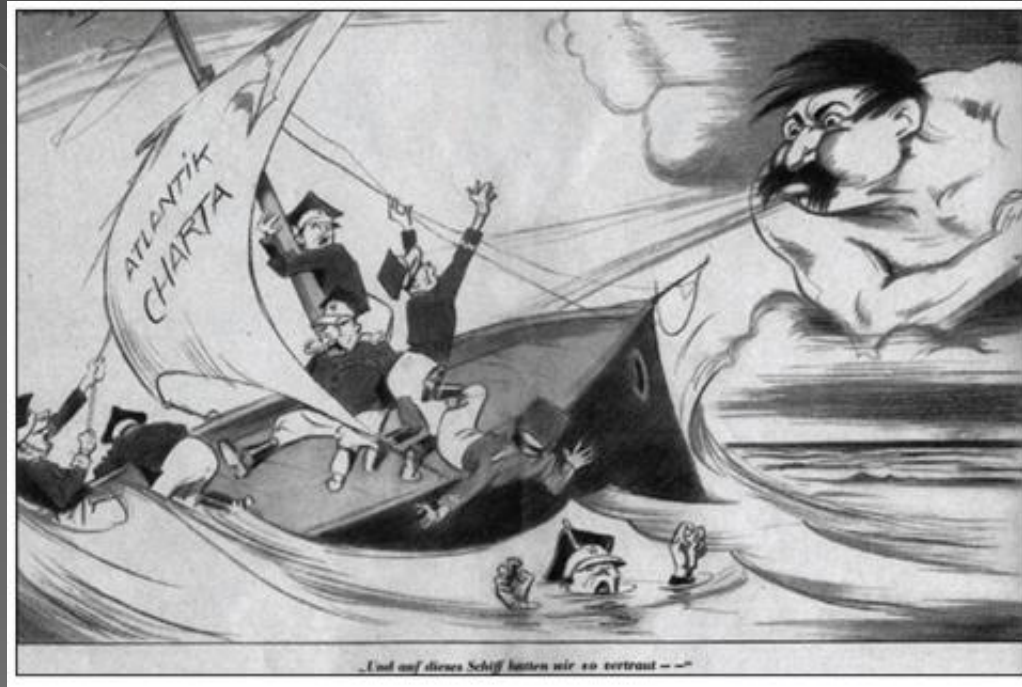
Komentarz IPN: 30 lipca 1941 r. Polska (sygnatariusz Władysław Sikorski, premier rządów RP na uchodźstwie) i ZSRS (sygnatariusz Iwan Majski, ambasador sowiecki w Wielkiej Brytanii) zawarły układ przywracający stosunki dyplomatyczne między tymi państwami, zerwane 17 września 1939 r. wobec napaści ZSRS na Polskę i stwierdzenia w nocy rządu ZSRS, skierowanej do ambasadora RP Wacława, iż „państwo polskie i jego rząd faktycznie przestały istnieć”. W momencie podpisania porozumienia wspólnym celem obu państw była walka z Rzeszą Niemiecką. Ustalono, iż na terenie ZSRS powstanie armia polska pod polskim dowództwem. Polskim obywatelom – więzionym politycznym i zesłańcom udzielono „amnestii”.

Prezydent RP Władysław Raczkiewicz, który wraz z opozycją krytykował układ m.in. za brak jednoznacznego uznania wschodniej granicy Polski ustalonej w Rydze, nie zgodził się na jego podpisanie.

Zob. komentarz do Ćwiczenia III i X.

Ćwiczenie X.

Na podstawie rysunku satyrycznego opublikowanego w niemieckim czasopiśmie w marcu 1944 roku wykonaj polecenia.

Tłumaczenie z języka niemieckiego podpisu pod rysunkiem:

[Polacy spadający z pokładu statku] – *A takie mieliśmy zaufanie do tego statku...*

Napis na żaglu: Karta Atlantycka

[w:] E. C. Król, *Polska i Polacy w propagandzie narodowego socjalizmu w Niemczech 1919-1945*, Warszawa 2006, s. 833.

A. Wyjaśnij cel propagandowy rysunku satyrycznego.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Ukazanie roli Stalina w koalicji antyhitlerowskiej i jego wpływu na sprawę polską.

B. Podkreśl poprawne zakończenie zdania.

Dokument, którego nazwa widnieje na żaglu statku, powstał w roku

1. bitwy powietrznej o Anglię.
2. ataku Japończyków na Pearl Harbor.
3. klęski Niemiec pod Stalingradem.
4. lądowania aliantów w Normandii.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 2. ataku Japończyków na Pearl Harbor

Komentarz IPN: 14 sierpnia 1941 r. Wielka Brytania i USA ogłosiły tzw. Kartę Atlantycką, w której określono zasady powojennego porządku na świecie, w tym respektowania praw narodów do suwerenności. Miesiąc później Kartę podpisały kolejne państwa koalicji antyhitlerowskiej, m.in. Polska i ZSRS.

Atak Japonii – sojusznika III Rzeszy – na amerykańską bazę wojskową Pearl Harbor 7 grudnia 1941 r. zmusił Stany Zjednoczone do bezpośredniego włączenia się w II wojnę światową.

Karykatura nawiązuje do polityki ZSRS wobec Polski. Po ujawnieniu zbrodni katyńskiej 25 kwietnia 1943 r. Związek Sowiecki zerwał stosunki dyplomatyczne z rządem RP w Londynie tworząc równocześnie na swoim terenie organizację polskich komunistów (Związek Patriotów Polskich) mającą, według planów sowieckich, objąć władzę w wyzwolonej spod okupacji niemieckiej Polsce. Plan ten był pogwałceniem zapisów Karty Atlantyckiej o powojennej suwerenności narodów.

Ćwiczenie XI.

Na podstawie treści plakatu wydanego we Włoszech w czasie II wojny światowej oraz własnej wiedzy wykonaj polecenie.

P. Dowswell, *Druga wojna światowa*, Ożarów Mazowiecki, 2007, s. 97.

Podkreśl właściwe zakończenie zdania i uzasadnij wybór, interpretując elementy plakatu.

Plakat mógł najwcześniej ukazać się w roku

1. 1939.
2. 1940.
3. 1941.
4. 1942.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 3. 1941

Uzasadnienie: Jest to rok ataku Japończyków na Pearl Harbour. Na plakacie japoński samuraj zadaje cios amerykańskim okrętom i niszczy je.

Komentarz IPN: Plakat nawiązuje do dwóch wydarzeń: przedstawia japońskiego samuraja niszczącego amerykański okręt oraz brytyjski krążownik i pancernik (niewidoczne na fragmencie plakatu).

Amerykański okręt symbolizuje atak Japonii na amerykańską bazę morską w Pearl Harbor (Hawaje) 7 grudnia 1941 r., który zmusił St. Zjednoczone do bezpośredniego włączenia się w II wojnę światową i zapoczątkował wojnę japońsko-amerykańską na Pacyfiku.

Natomiast okręty brytyjskie zostały wysłane przez Brytyjczyków do Singapuru tuż przed atakiem Japonii na amerykańską bazę. Miały za zadanie wzmocnić obronę brytyjskich kolonii w Azji Południowo-Wschodniej przed spodziewaną inwazją japońską. 3 dni po ataku na Pearl Harbor zostały zniszczone przez Japonię umożliwiając jej zajęcie brytyjskiego portu w Singapurze i Malajów.

Widoczne za samurajem flagi symbolizują Rzeszę Niemiecką, Japonię i Włochy (tzw. państwa Osi), które w 1940 r. zawarły sojusz obronny i określiły strefy wpływów w Europie i Azji.

Ćwiczenie XII.

Oficjalna radziecka karykatura propagandowa z okresu II wojny światowej

Przeanalizuj rysunek i zaznacz poprawne dokończenie zdania. Uzasadnij swój wybór, odwołując się do własnej wiedzy.

Karykatura mogła powstać najwcześniej w roku

- A.1939.
- B.1940.
- C.1942.
- D.1944.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

C.

ZSRS pozostawał sojusznikiem III Rzeszy do czerwca 1941 roku a USA formalnie zachowywały neutralność wobec konfliktu w Europie do grudnia 1941 r. Rysunek ilustrujący wspólną walkę tych trzech państw (USA, ZSRS i Wielkiej Brytanii) przeciwko Hitlerowi mógł zatem powstać, biorąc po uwagę pozostałe możliwości wyboru, najwcześniej w 1942 roku.

Komentarz IPN:

1 stycznia 1942 r. w Waszyngtonie przedstawiciele 26 państw (m.in. USA, ZSRS i Wielkiej Brytanii) podpisali Deklarację Narodów Zjednoczonych, zobowiązując się do prowadzenia wojny przeciwko Niemcom i ich sojusznikom do momentu osiągnięcia celów określonych w Karcie Atlantyckiej (**zob. komentarz do Ćwiczenia X i Ćwiczenie XVIII**) oraz niezawierania z nimi indywidualnego rozejmu.

19-30 października 1943 r. odbyła się konferencja moskiewska, w której wzięli udział ministrowie spraw zagranicznych trzech mocarstw Cordell Hull (USA), Anthony Eden (Wielka Brytania) oraz Wiaczesław Mołotow (ZSRS). Podczas tego spotkania dyplomatycznego przyjęto cztery deklaracje dotyczące m.in. utworzenia po zakończeniu wojny organizacji międzynarodowej w celu zapewnienia pokoju i współpracy między państwami, odbudowy suwerennej Austrii oraz wymierzenia sprawiedliwości wobec nazistowskich zbrodniarzy wojennych przez poszczególne państwa.

Ćwiczenie XIII.

Na podstawie rysunku satyrycznego, który ukazał się w 1943 r. na łamach konspiracyjnego pisma „Demokrata”, wykonaj polecenie.

Satyra w konspiracji 1939-1944, oprac. G. Załęski, Warszawa 2011, s. 271.

Wyjaśnij propagandowy cel rysunku satyrycznego, interpretując jego elementy.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Celem opublikowania rysunku w konspiracyjnej prasie było ośmieszenie Niemców, którzy doznali klęski pod Stalingradem i w ten sposób pokazanie Polakom, że koniec III Rzeszy jest rychły. Przedstawiono na rysunku schorowanego Hitlera leżącego w łóżku, a na tabliczce podano nazwę choroby „niemoc stalingradzka”. Wykres wskazuje na utratę sił pacjenta.

Komentarz IPN: Trwająca od 22 czerwca 1941 r. wojna Rzeszy Niemieckiej z ZSRS miała, według planów nazistowskich, być wojną błyskawiczną, podobnie jak wcześniejsze działania armii niemieckiej w Europie Zachodniej. Tymczasem, po sukcesach pierwszych miesięcy wynikających z zaskoczenia przeciwnika (złamanie przez Niemcy paktu o nieagresji – **zob. komentarz do Ćwiczenia VII**), ofensywa niemiecka spowolniła, napotykała na rosnący opór Armii Czerwonej oraz borykając się z coraz większymi problemami zaopatrzeniowymi. Jednym ze strategicznych celów Wehrmachtu, umożliwiającym dalsze prowadzenie działań wojennych na froncie wschodnim, było zdobycie kaukaskich złóż ropy naftowej. Droga do nich prowadziła przez Stalingrad (dziś Wołgograd) – wielki ośrodek przemysłowy nad Wołgą. Walka o miasto rozpoczęła się w sierpniu 1942 r. Po zbombardowaniu miasta nastąpił etap walk ulicznych przybierających często charakter pojedynków snajperskich. Od listopada 1942 r. wojska niemieckie znalazły się w okrążeniu przez Armię Czerwoną. 31 stycznia Niemcy poddali się. Bitwa stalingradzka była pierwszą wielką klęską Niemiec od wybuchu wojny. Przez historyków uważana jest za punkt zwrotny w dziejach II wojny światowej – Wehrmacht stracił przewagę na Wschodzie, a inicjatywę przejęła Armia Czerwona. Dla społeczeństw w okupowanej Europie Stalingrad stał się zapowiedzią klęski Rzeszy Niemieckiej.

Ćwiczenie XIV.

Fragmenc opracowania historycznego

„Zo” była żołnierzem. Zabiegała o powrót do kraju. Upominała się o nią w depe szach Warszawa. Była tam bardziej potrzebna niż tutaj w Londynie. Skoro się zorientowała, że jej powrót drogą lądową zająłby co najmniej cztery tygodnie czasu, zdecydowała się na skok. Ukończyła kurs spadochronowy i jako Elizabeth Watson wylądowała po północy, 10 września 1943 roku, w rejonie Grodziska Mazowieckiego.

J. Szatsznajder, [...] *Z Polski do Polski*, Wrocław 1990, s. 237–238.

Na podstawie źródła oraz własnej wiedzy wykonaj polecenie.

Podaj, stosowaną w historiografii, nazwę żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie z czasów II wojny światowej, szkolonych przez Kierownictwo Operacji Specjalnych (SOE), do których zaliczała się bohaterka przedstawiona w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Cichociemni

Komentarz IPN: Cichociemni to polscy żołnierze specjalistycznie szkoleni w Wielkiej Brytanii w zakresie działań dywersyjnych, sabotażu, wywiadu i łączności, a następnie zrzućani na spadochronach do okupowanej Polski, by zarówno szkolić żołnierzy AK, jak i pomagać im w podejmowanych działaniach.

Pierwszego zrzutu dokonano w nocy z 15 na 16 lutego 1941 r. Od końca 1943 r. żołnierze wysyłani byli do kraju z bazy we Włoszech. Od początku akcji do 26 grudnia 1944 r. podczas 82 lotów przerzućcono 316 cichociemnych, wśród których była jedna kobieta – Elżbieta Zawacka.

W kraju cichociemni m.in. należeli do Komendy Głównej AK, byli żołnierzami Kedywu i instruktorami wojskowymi. Wszystkie zadania realizowali, nawiązując do nazwy, „po cichu i po ciemku”.

Ćwiczenie XV.

Na podstawie źródeł 1. i 2. oraz własnej wiedzy wykonaj polecenie.

Źródło 1.

Fragment wspomnień generała Władysława Andersa

[...] Przyjechał do mnie [...] gen. Leese i udzielił mi następujących wiadomości. [...] Niemcy nadal zamykali drogę do Rzymu. Wojska sojusznicze na przyczółku Anzio znajdują się w trudnym położeniu. Wobec tego zdecydowano wielką ofensywę na odcinku frontu włoskiego [...]. Dla 2. Korpusu Polskiego przewidziano najtrudniejsze zadanie. [...] Wykonanie tego zadania [...] mogło mieć duże znaczenie dla sprawy polskiej. Byłoby najlepszą odpowiedzią na propagandę sowiecką [...]. Podtrzymałoby na duchu opór walczącego Kraju. [...] Oceeniłem ryzyko podjęcia tej walki, nieuniknione straty [...]. Po krótkim namyśle oświadczyłem, że podejmuję się tego trudnego zadania.

W. Anders, *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939–1946*, Warszawa 2007, s. 224.

Źródło 2.

Marsz Drugiego Korpusu [fragment]

To my, żołnierze Drugiego Korpusu,
Krzyżowców tarcza ramię zdobi nam.
To my, żołnierze Drugiego Korpusu,
Oszczerstwom wszystkim zadaliśmy kłam.
Nie słowami, bo usta milczały,
Odpowiedź naszą pisaliśmy krwią.
I jak huragan skruszyliśmy skały,
I powinność spełniliśmy swą.

Pieśń ojczysta. Zbiór najpiękniejszych śpiewów patriotycznych, Warszawa 2007, s. 126.

Podaj, jakie zadanie otrzymali żołnierze polscy. Wyjaśnij, dlaczego wykonanie tego zadania przeczyło oszczerstwom, o których mowa w obu źródłach.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Zadanie: zdobycie Monte Cassino

Wyjaśnienie: Żołnierze polscy – dzięki włączeniu się do walki z Niemcami na froncie włoskim – przekreślili zarzut stawiany przez propagandę sowiecką o rzekomym unikaniu walk przez Polaków. Dzięki bohaterstwu Polaków alianci przełamali linię Gustawa i pokonali Niemców we Włoszech.

Komentarz IPN: Na mocy porozumienia z 1941 r. między rządem RP na uchodźstwie a ZSRS (układ Sikorski-Majski – **zob. komentarz do Ćwiczenia IX**) na terenie Związku Sowieckiego powstała armia polska pod dowództwem Władysława Andersa, do której wstąpili obywatele RP zwolnieni z sowieckich więzień, łagrów i zsyłek (ok. 70 tys. osób). Armia była częścią Polskich Sił Zbrojnych i podlegała rządowi w Londynie. Gen. Anders odmówił stronie sowieckiej skierowania do walki z Niemcami niektórych oddziałów tworzącej się armii z powodu jej nieprzygotowania. Równocześnie decyzją Wielkiej Brytanii i ZSRS armia polska została ewakuowana do Iranu (będącego pod kontrolą brytyjską). Odtąd ZSRS posługiwał się argumentem niechęci armii gen. Andersa do walki z Niemcami, dążąc w ten sposób do zdyskredytowania rządu RP w Londynie w oczach aliantów (**zob. komentarz IPN do Ćwiczenia IV „Lenino”**). Po opuszczeniu ZSRS armię polską zreorganizowano, tworząc m.in. 2 Korpus Polski. Szlak wojenny tej formacji przebiegał przez Irak, Palestynę i Włochy, gdzie w maju 1944 r. wzięła udział wraz z wojskami alianckimi w zdobyciu wzgórza Monte Cassino (**zob. komentarz IPN do Ćwiczenia XVI**).

Ćwiczenie XVI.

Utwór Jana Lechonia z okresu II wojny światowej
Przez te same doliny, tymże Tybru brzegiem
Znów idą jak przed laty ściśniętym szeregiem,
I płynie ta, co tutaj kiedyś się zrodziła,
„Piosenka stara, wojsku polskiemu tak miła”.

Jakąż drogę odbyłaś, aby różnym chórem
Znów dźwięki Twe zabrzmiały pod włoskim lazurem,
By mógł Cię żołnierz tułacz na nowo zanucić,
Przez ileż przeszłaś granic, ażeby tu wrócić?

Od śniegów szłaś Sybiru do pomarańcz gaju
I teraz z żołnierzami powracasz do Kraju,
I żadna siła złego ni przemoc olbrzyma,
Stająca ci na drodze – dojść Cię nie powstrzyma.

[...]

I kiedy trakt Cezara pod ich krokiem dudni,
Słyszają dzwonek na nieszpór i żuraw u studni
I niosą dniem i nocą sztandary niezdarte,
I przejdą, przejdą Tyber i Wisłę, i Wartę.

J. Wałek, *Dzieje Polski w malarstwie i poezji*, Warszawa 1987, s. 287.

A. Podaj, do jakiego wydarzenia z końca XVIII w. nawiązano w pierwszej zwrotce wiersza.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Utworzenie Legionów Polskich we Włoszech/ napisanie Mazurka Dąbrowskiego.

B. Zaznacz poprawne dokończenia zdań 1. i 2.

1. Dowódcą formacji zbrojnej, której poświęcono utwór, był generał

- a. Stanisław Maczek.
- b. Władysław Anders.
- c. Zygmunt Berling.
- d. Stanisław Sosabowski.

2. Formacja zbrojna, której poświęcono utwór, uczestniczyła w bitwie

- a. o Narvik.
- b. o Arnhem.
- c. pod Falaise.
- d. pod Monte Cassino.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1 – b. 2 – d.

Komentarz IPN:

Masyw Monte Cassino we Włoszech i usytuowany na nim klasztor benedyktyński stanowiły pozycję obronną Niemców, co uniemożliwiało wojskom alianckim przedostanie się do Rzymu. Od 17 stycznia 1944 r. głównie siły amerykańskie, francuskie i brytyjskie bezskutecznie próbowały zdobyć klasztor. 12 maja 1944 r. do natarcia przystąpiły oddziały II Korpusu Polskiego (**zob. komentarz do Ćwiczenia XV**), które nie zakończyło się zwycięstwem polskich jednostek. Decydująca bitwa rozegrała się w nocy z 17 na 18 maja 1944 r. Niemcy zaatakowani przez Polaków, jednocześnie spodziewający się okrążenia przez oddziały francuskie prowadzące działania w strategicznej dolinie rzeki Liri, opuścili klasztor, który następnie zajęli polscy żołnierze. Wkrótce alianci opanowali Rzym.

Podczas krwawych walk zginęło 923 żołnierzy Rzeczypospolitej (Polaków, Białorusinów, Ukraińców, Żydów), a ok. 3 tys. zostało rannych.

Ćwiczenie XVII.

Na podstawie fragmentu tekstu pieśni żołnierskiej i własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Pułki pancerne, strzelcy i dragoni,
W ogniu czołgowych i armatnich dział,
Poszli w ataku na francuskiej błoni,
Gdzie wróg w obronie twardym murem stał.

Z husarskim skrzydłem na swoim ramieniu
Poszli pancerni w stali swoich wież,
By w obcym kraju, lecz w Polski imieniu
Odnieść zwycięstwa pod Jort i Falaise.

Na polach Belgii i w murach Gandawy,
Gdy ich do boju wezwał wojny zew,
Za wolność innych i dla obcej sprawy
Oddali życie i przelali krew.

Poszli pancerni do Axel i Bredy,
By na swym szlaku niezliczonych dróg
Walczyć pod Emmen i na brzegach Ledy
I w Wilhelmshaven spłacić polski dług.

[w:] *Pieśń ojczysta. Zbiór najpiękniejszych śpiewów patriotycznych*, Warszawa 2002, s. 139.

A. Podkreśl poprawne zakończenie zdania.

W pieśni przedstawiono szlak bojowy 1 Dywizji Pancernej, której dowódcą był

- 1.gen. Władysław Anders.
- 2.gen. Zygmunt Berling.
- 3.gen. Stanisław Kopański.
- 4.gen. Stanisław Maczek.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 4. gen. Stanisław Maczek.

B. Wymień państwa wyzwalane spod okupacji hitlerowskiej przez jednostkę wojskową, której dotyczy treść pieśni.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Francja, Belgia, Holandia

Komentarz IPN: 1 Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka była częścią Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, podległych polskiemu rządowi na uchodźstwie (tzw. rząd londyński). Została sformowana na terenie Wielkiej Brytanii. Wraz z sprzymierzonymi wojskami amerykańskimi, brytyjskimi, francuskimi i kanadyjskimi brała udział w latach 1944-1945 w walkach na froncie zachodnim zapoczątkowanych tzw. lądowaniem w Normandii. Największe zwycięstwa 1 Dywizji Pancernej to bitwa pod Falais (Francja), zdobycie Bredy (Holandia) oraz zajęcie niemieckiej bazy morskiej w Wilhelmshaven.

Ćwiczenie XVIII.

Źródło 1. Karta atlantycka z 14 VIII 1941 r. [fragment]

[Politycy, deklarują, że] nie pragną [...] zrealizować żadnych zmian terytorialnych, które by nie zgadzały się ze swobodnie wyrażonymi życzeniami ludów zainteresowanych; [...] szanują[...] prawo wszystkich ludów do wybrania sobie formy rządów, pod jaką chcą żyć [...].

Wiek XX w źródłach. [...], oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998, s. 206.

Źródło 2. Sprawozdanie z konferencji jałtańskiej z 11 II 1945 r. [fragment]

Działający obecnie w Polsce Rząd Tymczasowy powinien być [...] przekształcony na szerszej podstawie demokratycznej z włączeniem przywódców demokratycznych z samej Polski i od Polaków z zagranicy. Ten nowy rząd powinien wtedy otrzymać nazwę Polskiego Rządu Tymczasowego Jedności Narodowej. [...] Zwierzchnicy trzech rządów uważają, że wschodnia granica Polski powinna biec wzdłuż linii Curzona [...]. Uznają oni, że Polska powinna uzyskać znaczny przyrost terytorialny na północy i na zachodzie.

Wiek XX w źródłach. [...], oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998, s. 227.

Źródło 3. Oświadczenie rządu polskiego na uchodźstwie w sprawie decyzji jałtańskich, z 13 II 1945 r.

[D]ecyzje Konferencji Trzech zostały przygotowane i powzięte nie tylko bez udziału i upoważnienia rządu polskiego, ale i bez jego wiedzy. Metoda ta w stosunku do Polski [...] stanowi niewątpliwie porzucenie litery i ducha Karty atlantyckiej [...].

Wiek XX w źródłach. [...], oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998, s. 280.

Rozstrzygnij, czy zarzuty sformułowane w źródle 3. były słuszne. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do źródeł 1. i 2.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Rozstrzygnięcie: Tak

Przykładowe uzasadnienia:

W źródle 1. jest mowa o tym, że nie będą realizowane żadne zmiany terytorialne bez zgody państw zainteresowanych, a w źródle 2. podano, że granica wschodnia państwa polskiego ma być przesunięta na linię Curzona (o czym zdecydowano bez udziału władz polskich).

W źródle 1. pada stwierdzenie, że wszystkie narody będą miały prawo swobodnego wyboru formy rządów, a w źródle 2. jest mowa o decyzji dotyczącej powołania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, decyzji podjętej bez udziału władz RP na uchodźstwie.

Komentarz IPN: Zob. komentarz do Ćwiczenia X.

Konferencje przywódców koalicji antyhitlerowskiej:

28 listopada-1 grudnia 1943 r. w Teheranie odbyła się konferencja z udziałem Winstona Churchilla (Wielka Brytania), Franklina Delano Roosevelta (USA) i Józefa Stalina (ZSRS). Wówczas ustalono m.in. działania mające na celu doprowadzenie do kapitulacji Rzeszy Niemieckiej, przebieg wschodniej granicy Polski wzdłuż linii Curzona oraz otwarcie drugiego frontu we Francji w maju 1944 r.

4-11 lutego 1945 r. Winston Churchill, Franklin Roosevelt i Józef Stalin spotkali się ponownie w Jaltie (konferencja jaltańska). Wówczas wstępnie określili strefy wpływów USA, Wielkiej Brytanii i ZSRS. Dokonali podziału Niemiec na cztery strefy okupacyjne. Postanowiono zwołać konferencję założycielską ONZ. W sprawie polskiej zapowiedziano przesunięcie granic na północ i zachód. Granica wschodnia miała przebiegać wzdłuż linii Curzona. Przywódcy mocarstw podjęli decyzję o powołaniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej.

17 lipca-2 sierpnia 1945 r. w konferencji poczdamskiej Józef Stalin, Harry Truman (Franklin Roosevelt zmarł 12 kwietnia 1945 r.) i Winston Churchill, którego od 28 lipca zastąpił Clement Attlee. Rozmowy w Poczdamie dotyczyły likwidacji skutków II wojny światowej i organizacji stosunków międzynarodowych w powojennym świecie. Ustalono m.in. granicę stref okupacyjnych w Niemczech i następujące zasady polityki okupacyjnej: demilitaryzacja, denazyfikacja, demokratyzacja i dekartelizacja. Niemcy zostały zobligowane do wypłacenia reparacji wojennych państwom poszkodowanym. Zdecydowano o przesiedleniu ludności niemieckiej z terytorium Polski, Czechosłowacji i Węgier.

Strona tytułowa: Stare Miasto w płomieniach podczas powstania warszawskiego (domena publiczna).

Mapa *Geografia Zbrodni Katyńskiej* pochodzi ze strony internetowej: <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/49639,Dzien-Pamieci-Ofiar-Zbrodni-Katynskiej-13-kwietnia-Kalendarium-przedswiezec-IPN.html>

Ćwiczenia i odpowiedzi pochodzą ze strony internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej: <https://cke.gov.pl/arkusze/egzamin-maturalny/>

Komentarze opracowano na podstawie publikacji:

Dziurok A., Gałęzowski M., Kamiński Ł., Musiał F., *Od Niepodległości do Niepodległości. Historia Polski 1918-1989*, dostępnej również w wersji internetowej <http://www.polska1918-89.pl/>

Katarzyna Helik
Magdalena Zapolska-Downar
OBEN IPN w Łodzi